

Уважаеми читатели!

Във връзка с обявения конкурс за написване на есе на тема "90 години заедно по трудния път към светлината", по случай 90-годишния юбилей на Съюза на слепите в България, в редакцията на списание "Зари" се получиха 12 авторски творби. Те бяха внимателно изчетени и обсъдени от комисия в състав: Лиляна Елицина, Димитрина Михайлова, Марина Петкова и Петър Калинов. Произведенията се оценяваха по шестобалната система. Получиха се следните резултати - на първо място с 18 точки се класира Данчо Данчев от Пловдив с есето "Под закрилата на социалната грижовност"; второто място с еднакъв брой от 17 точки поделиха Веселина Стоилова от Варна и Радослав Пеевски от РСО Пловдив.

Творбите на призворите ще бъдат публикувани на страниците на списание "Зари". В този брой ви предлагаме есето, спечелило първото място в конкурса.

Под закрилата на социалната грижовност

Току-що започваше лятото. В неделния предобед се събрахме в салона на градското читалище - зрелостници и родители, а също така и наши приятели от древния Хисар. При тази тържествена атмосфера ще ни раздадат дипломите за завършено средно образование. Настъпи очакваният миг. Веселина Ралчева, директор на гимназията, застана на празничната трибуна. Настъпи тишина в залата. Нейният топъл глас обгърна присъстващите с думите-отчет за постигнатите успехи от нашия випуск, пожела ни много сполуки в бъдещите дни и години и никога да не забравяме училището, в което сме се формирали като зрели хора, подготвени за живота. След това тя лично ни връчи дипломите и на всеки пожелаваше крепко здраве и сбъждане на мечтите. След тържествения акт в читалището на групички се разпихме из близкия парк, разговаряхме разпалено за нашите лични планове и се сбогувахме сърдечно, тъй като се прибирахме по родните си села. Уговаряхме се за срещи на целия клас през следващите години. Зад гърба ни оставаха четирите гимназиални години безгрижия, успехите и трудностите при усвояването на знанията по отделните учебни дисциплини. При всеки от нас бе неизвестното в утрешния ден и неравният път към бъдещето през годините на себеутвърждаването ни в живота. Всеки от нас имаше свой личен план, определени идеи, конкретни желаниа и разбира се мечти, към които се стреми.

Пред мен нещата бяха съвсем неясни, всичко беше объркано и хаотично, защото зрението ми много бързо се влошаваше катастрофално. Едно неспокойствие и скрита тревога се таяха в мене, сърцето ми се свиваше от неосъзната болезненост - без да ги споделям с някого. Много трудни въпроси препускаха в главата ми, без да имам конкретни отговори за тях. Това беше време на вътрешна борба и неудовлетвореност от безизходната ситуация, в която изпаднах след завършването на средното си образование. Но случайността често пъти се явява като спасителен бряг и помага на човека в трудния момент. Така се случи и при мен. Ама точно така се случи - съвсем неочаквано мой учител от гимназията се среща случайно в Пловдив с Христо Белобрадов, който някога му е бил инспектор. От дума на дума става реч за моето състояние. Учителят ми от него научава, че в Пловдив функционира производствено предприятие, в което се трудоустрояват лица с увредено зрение. Той още на следващия ден ме информира за тази възможност - да намеря изход от ситуацията, в която съм изпаднал. Това за мен беше неочакван спасителен жест от двама човеколюбиви учители - един бивш и друг настоящ. Сърцето на учителя, било бивш или настоящ, винаги носи в себе си несекваща грижовност за оказване на подкрепа при търсенето на благоприятния изход от трудната ситуация. Ето че учителят с доброто си сърце винаги откликва на нуждаещите се от подкрепа в живота. Техните сърца винаги носят в себе си грижовност и топлота, неспокойствие пред проблемите и

удовлетвореност при тяхното успешно разрешаване. Те винаги се стремят да помогнат на нуждаещия се в трудната ситуация.

През октомври на 1957 година, когато златната тракийска есен разливаше щедро своите багри над пловдивските тепета, дойдох тук и се присъединих към семейството на трудоустроените работници с увредено зрение. То не беше повече от тридесетина души. Те ме приеха дружески и най-сърдечно като техен събрат, другар и приятел, помогнаха ми безболезнено да се адаптирам към новите житейски условия и да тръгна заедно с тях, рамо до рамо, по пътя на трудовата надпревара с времето и да надвивам негодите на дните с увереност и непокорство. На всичките ми колеги кошничари от онова далечно време и на грижовния учител Христо Белобрадов аз до ден днешен съм искрено благодарен, че ме подкрепиха да си стъпя на краката и да тръгна уверено по пътя на трудовата си реализация, което впоследствие стана основа за решаването на семейно-битовите и образователно-професионалните ми проблеми под закрилата на Съюза на слепите. Белобрадов целенасочено и постоянно ми предлагаше възможности за участие в една или друга инициатива на организационния и обществен живот. Създадохме група, която подготви за новогодишното тържество за настъпващата 1958 година първата пиеса на самодейни начала, включих се във вокалната група на Годор Лардев, започнах да пиша дописки за бюлетина на районната организация и активно участвах във всички мероприятия на колектива.

Избраха ме за председател на съюзната първична организация в предприятието, което ми даде практическата възможност да навляза уверено в същността на съюзното дело и да общувам с изтъкнати деятели на организация ни като Домусчиев, Илиев, Градев, Крумов и сегашния ни председател. Някак си неусетно навлязох трайно в пълноводния поток както на пловдивската районна организация, така и на Съюза като цяло, което ми разкриваше все нови аспекти на съюзното дело. Разбира се аз се учех от по-възрастните колеги по съдба, от тези, които бяха учили в Института за слепи деца, тъй като те ми правеха силно впечатление на борбени натури, изискано грамотни и знаещи люде. В тях бликаше видима непоколебимост и трайна непреклонност при решаването на възникналите проблеми. За тях предизвикателствата на деня бяха обединяваща сила, сплотяване на устремността и повик за единодействие при решаване на проблемите чрез зрелостта на житейския опит. Всичко това ми даваше увереност, че при тези хора - с непоколебима устремност, взаимна подкрепа помежду им и несекваща воля за надвиране с общите усилия над срещаните трудности във всекидневието - аз ще успея със сигурност да намеря своето място, независимо от бързо влошаващото ми се зрение. Тяхното благоразположение към мене, като нов млад човек за тях в колектива им, беше истинска подкрепа чрез дружески подадената ми ръка.

Не ми беше лесно да усвоя кошничарството, но нямаше друг изход, тъй като само този занаят се практикуваше от неவிждащите в нашия град. Месечните заплати, които припечелвах с труда си, ме удовлетворяваха за посрещане на потребностите и материалните ми нужди. Стъпих уверено на краката си, повярвах във възможностите си, тъй като самото време предоставяше на Съюза на слепите атрактивни икономически средства и похвати за осъществяване на държавната социална политика към обгрижваната си членска маса. Условията бяха извънредно благоприятни за себеосъществяване на всеки трудоустроен неவிждащ гражданин и за обогатяване на собствените му знания чрез следване във висшите учебни заведения на страната.

След като усвоих брайловата грамотност под наставленията на бившия учител Христо Белобрадов, получих нови импулси на увереността и окриляването на духовната ми себеизява. Увереността във времето и младежката ми жажда за усъвършенстване ме водеха към идващите дни и години на предстоящото бъдеще. В обсега на този душевен подем и непоколебимата ми увереност внезапно лумна интимният пламък на любовните чувства. Срещнах момичето, с което се сближихме, увлече ни полета на интимната всеотдайност и впоследствие, преди 50 години, създадохме нашето семейство. От тази взаимна обвързаност и обсега на всеотдайността ни се родиха син и дъщеря, които израснаха под грижите ни, получиха съответното висше образование и професионална подготовка, създадоха свои семейства и продължават да работят на педагогическото поприще. Те ни дариха две внучки и един внук, а вече имаме и една жизнерадостна и емоционална правнучка Стелиана.

Пловдивското производствено предприятие ни даде добрите възможности за оползотворяване на нашия труд, чрез което да припечелваме финансови средства, с които сме осъществявали посрещането на потребностите си във всекидневието на отделния неவிждащ човек и на семействата ни. Всичко това

се осъществяваше през десетилетията под закрилата на Съюза на слепите в нашата страна и под грижите на неговите ръководители, които полагаха максимални усилия за реализиране на многостранните аспекти на социалната политика към гражданите с нарушено зрение. Всеки от нас, който е постигал желанията, мечтите и стремленията си през шестдесетте, седемдесетте и осемдесетте години на миналия век под всеобхватните грижи на Съюза на слепите, с ръка на сърцето си ще заяви недвусмислено, че всичко това дължи на нашата организация и на нейните видни ръководители, които умело и творчески се възползваха от предоставените им благоприятни държавни обстоятелства за осъществяването на собствената стопанска дейност, която беше стабилната основа за реализирането на впечатляваща социална политика в полза на невиждащите граждани в нашата страна. В тържествените дни на юбилейната годишнина на Съюза на слепите в България всеки от нас е длъжен да обърне поглед назад и с чиста съвест да си признае, че без съществуването на тази социална организация за хората със специфични потребности нашият живот не би могъл да бъде такъв в своята самореализация, личностното ни себеосъществяване и постигането на успехите съобразно полагадения труд, амбиция и духовна устременост, или друго направление, тъй като творческото изпяване на невиждащия човек има многоаспектен характер. Нека тържествените инициативи, начинания и конкурсни поприща, посветени на юбилейната годишнина на Съюза на слепите, се превърнат в осмислена равностойка на значимите постижения по извървения дълъг път през 90-те неспокойни, но творчески години на организационно създаване, социална зрялост, професионално усъвършенстване и творческо изпяване на борческия дух на човека в условията на преодоляване на житейските бариери и съдбовните ограничения, и непоколебимата воля за надмощие над неудачите, които ни съпътстват във всекидневието поради увреденото ни зрение. Нека да завещаем на идните поколения нашата вяра в доброто сърце на хората край нас, които ни подкрепят, волята ни за преодоляване на трудностите по житейския път, пораждащи се от зрителното ни увреждане, и несломимия устрем за творчески изяви на вечно търсещия дух на неспокойната личност. Нека в дните на юбилейните тържества и празничната атмосфера да се замислим за създаването на дългосрочна стратегия за осъществяване дейността на Съюза на слепите в нашата страна, за социалното обгрижване на невиждащите граждани в съответствие с Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, която рано или късно ще бъде ратифицирана и от Българския парламент.

Данчо ДАНЧЕВ

АБОНИРАЙТЕ СЕ Уважаеми читатели,

Започна абонаментната кампания за изданията на ССБ за 2012 година.

За да направите своя абонамент, вие можете да се обърнете за съдействие към председателите на РСО и ТСО.

Абонаментната кампания за 2012 година ще продължи до 15 декември!

Абонаментът за списание "Зари" на зрящо става само в пощенските станции. Каталожният номер на сп. "Зари" е 1322. Абонаментът за цялата година е 6 лева. Краен срок - 15 декември 2011 г.!

През 2012 г. ще излизат следните брайлови списания:

"Зари" - 12 книжки, цена - 6 лв.

"Кръгозор" - 12 книжки по 30 хил. знака, цена - 4.80 лв.
"Спортен преглед" - 12 кн. по 30 хил. знака, цена - 4.80 лв.
"Женски свят" - 6 книжки по 60 хил. знака, цена - 4.80 лв.
"Вариант" - 6 книжки по 30 хил. знака, цена - 2.40 лв.
"Светулка" - 6 книжки по 60 хил. знака, цена - 4.80 лв.
"Минерва" - 6 книжки по 60 хил. знака, цена - 4.80 лв.

През 2012 г. дискът с говорещите списания "Знание", "Съвременност", "Домашен съветник", "Литературен калейдоскоп" и "Зари", и политическото списание "Наблюдател" ще излиза всеки месец. Информацията на диска ще е в обем средно около 20 часа. Годишният абонамент е 8 лева за 12 броя CD.

Моля, включете се в списъците за абонамент при председателите на РСО и ТСО или ни изпратете писмо за индивидуалния ви абонамент, което да съдържа трите ви имена и пълния ви адрес, както и имената на списанията, за които желаете да се абонирате.

Парите за брайловите издания и за диска с говорещите списания можете да преведете на банковата сметка на Съюза на слепите в България - СЖ "Експресбанк" АД, клон София, банкова сметка - BG15TTBB94001521039947, банков код - TTBBBG22.

Сумите могат да се внасят и директно в касата на ССБ в сградата на ЦУ.

Писмата, списъците с абонатите за брайловите и говорещите списания - имената и адресите, както и номерата на квитанциите, изпращайте на адрес:

**1309 София, ул. "Найчо Цанов" № 172,
до редакцията на сп. "Зари".**

Краен срок - 15 декември!

Уважаеми читатели,

Започна и абонаментът за книги на CD за 2012 година.

Абонаментът за полугодие е 15 лв. за 15 диска, а за цялата година - 25 лв. за 30 диска.

Парите за абонамент можете да преведете на банковата сметка на Съюза на слепите в България - СЖ "Експресбанк" АД, клон София, банкова сметка - BG15TTBB94001521039947, банков код - TTBBBG22.

Сумите могат да се внасят и директно в касата на ССБ в сградата на ЦУ.

Имената и адресите, както и номерата на квитанциите, изпращайте на адрес:

**1309 София, ул. "Найчо Цанов" № 172,
до Централната фонобиблиотека на ССБ.**

Телефон за справки: 02/ 812 70 44.

Краен срок за абонамент - 15 януари 2012 г.

И през 2012 г. Звукозаписното студио ще ви предоставя услугата сами да избирате предпочитаните от вас книги. Цената за CD с избрани от вас произведения е 3 лева, като желаещият заявява кои точно книги да му бъдат записани. Тази услуга се предлага в течение на цялата година и не е обвързана с абонамент.

ИЗ ЖИВОТА НА ОРГАНИЗАЦИИТЕ Кюстендил

50 години организирано движение на слепите в кюстендилска област

50 години е зряла възраст за един човешки живот, но е зрялата възраст и за живота на една организация.

На 20 септември 2011 година в зала № 1 на читалище "Братство" в град Кюстендил се проведе тържество, посветено на юбилея на нашата организация.

То се проведе под патронажа на областния управител Любомир Анчев.

Честването беше открито с приветствено слово на председателя на Регионалната организация на слепите Борислав Лазаров. Гордеем се, че празникът ни бе уважен от областния управител Любомир Анчев, заместник омбудсмана на Република България Хюсеин Исмаил, народния представител Мая Манолова, кмета на град Кюстендил Петър Паунов, заместник кмета Виктор Янев, кандидатката за кмет Мая Шишкова, председателя на ССБ Васил Долапчиев, председателя на КС на ССБ Емил Узунов и главния счетоводител на ССБ Роза Янчева.

Сътрудникът на организацията Вера Сотирова направи кратък обзор на историята и живота на организацията от създаването ѝ до днес.

Официалните гости поздравиха хората от РСО и техните семейства, като им пожелаха още по-големи успехи в развитието на сдружението. Получихме много цветя и подаръци.

Десет от най-активните членове на организацията бяха наградени с грамоти и парични средства от председателя на РСО.

Тържеството продължи с концертна програма, в която взеха участие нашите изпълнители Милчо Порожанов, Роза Димова, Огнян Филибеv, Атанаска Ковачка и мъжката фолклорна група към РСО. Кулминацията в програмата бе участието на специалния гост - известния и обичан изпълнител Орхан Мурад.

Празникът завърши с официален обяд в петзвездния хотел "Стримон СПА клуб".

Ръководството на РСО Кюстендил изказва своята благодарност към всички, които спомогнаха да се осъществи това паметно за нас тържество: областния управител, кмета на град Кюстендил, кмета на град Дупница, Съюза на слепите в България, читалище "Братство" с председател Иван Андонов, хотел "Стримон СПА клуб" с главен мениджър Деян Дичев, фирма "Джаич-ООД" с президент Костадин Митев и сдружение "Ларго" с председател Сашо Ковачев.

Вера СОТИРОВА

Казанлък

Във връзка с 90-годишния юбилей на ССБ бях поканена на празничното тържество на териториалната съюзна организация в нашия град Казанлък, председател на която е г-жа Донка Карагитлиева. Винаги срещите ми с тези хора, загубили напълно или частично зрението си, са ми правили огромно впечатление с този несломим борбен дух, който носят у себе си, с компетентността си, с уменията си да бъдат в течение на всички културни събития, провеждани в града и страната ни, с желанието им да бъдат съпричастни на общата радост по време на нашите национални празници. Гледайки тези хора, аз често си мисля за разказа "Дядо Йоцо гледа", защото те, незрящите хора, виждат и чувстват, преживяват и се радват на всичко добро и красиво много повече от нас, които нямаме техните проблеми, но като че ли сърцата и душите ни са по-малко отзивчиви към доброто в този свят. Изключително силно впечатление ми направи приветственото слово на г-жа Карагитлиева, която

припомни на всички за високата ерудираност и всеотдайност на хората с огромни сърца, които не трябва никога да бъдат забравени. Хора като академик Петко Стайнов - големия музикант, композитор и активен общественик, загубил напълно зрението си още на 11-годишна възраст. Той достойно заема своето място в обществото с големите си заслуги за развитието на Съюза на слепите в България. Посочена бе и неговата изключителна дейност като основател на хора на слепите, създаден от група незрящи певци и музиканти през 1935 г.

Не бива да се забравят и казанлъшкият поет Алеко Андреев, и Стойчо Милчев, роден в китното село Ръжена през 1920 г., бивш председател на читалището на слепите "Луи Брайл", като под неговото ръководство е направено малко студио за записи на говорещи книги. Същият Стойчо Милчев, който става директор на първото предприятие "Успех" в България. Трябва да помним и Мишел Челивонов, отдал целия си живот за добруването на незрящите в Казанлък, издействал общинска земя от 16 декара за построяването на предприятието "Успех" в нашия град.

Има още много дейци, оставили своите имена не само в архивните документи, но и в сърцата на хората, които ги помнят и знаят с цената на колко трудности е изградено хуманното дело на Съюза на слепите.

Скромното, но наситено с много положителни емоции, празнично слово на г-жа Карагитлиева бе излъчено в новинарските емисии на местната телевизия.

Официален гост на тържеството бе кметът на града г-н Стефан Дамянов, който поздрави членовете на съюзната организация със своето сърдечно слово, връчвайки своя скромен, но изключително стойностен подарък - плакет с емблемата на града ни Царица Роза. Освен това градоначалникът прочете поздравителен адрес от името на община Казанлък и поднесе на домакините чудесно аранжиран букет от прекрасни цветя.

Стихове от списание "Зари" прочете Елена Димитрова. Присъстващите бяха трогнати от произведенията "До сина ми - гурбетчицата" на Георги Драмбозов и "Здравей, живот!" на Румен Петров. Хубаво е, когато хората се обичат и разбират, живеят заедно, сплотени от общата си съдба, вървят напред, побеждавайки със задружни усилия всеки един проблем! Нека им пожелаем на добър път и успех във всяко едно начинание!

Кина ЗЛАТЕВА

ОБЩИНА КАЗАНЛЪК

ДО

Г-ЖА ДОНКА КАРАГИТЛИЕВА,
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КЛУБ НА СЛЕПИТЕ
КАЗАНЛЪК

УВАЖАЕМА ГОСПОЖО КАРАГИТЛИЕВА,
УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА СЪЮЗА,

Днес имам огромното удоволствие да Ви поздравя с 90-ата годишнина от създаването на Съюза на слепите в България. Една организация, създадена през 1921 г. с желанието да подкрепя незрящите, да работи активно за защита на специфичните нужди, права и интереси на тези хора. И до днес, близо един век, този съюз е една от най-силните Ваши опори, защото със своята многостранна дейност той Ви създава по-добри условия на живот и по-успешна интеграция в обществото.

Местната власт в лицето на Община Казанлък винаги е била съпричастна към проблемите на своите съграждани с нарушено зрение. Членовете на вашия съюз имат възможността да се събират в предоставен от Общината клуб. В общинския бюджет всяка година се отделят средства за подпомагане на съюза. Винаги сме откликвали своевременно на нуждаещите се членове на съюза, като неотдавна предоставихме едно общинско жилище на жена с нарушено зрение. Община Казанлък работи и печели проекти със социална насоченост, които обхващат и членове на Съюза на слепите в нашата община. Знаем, че може още много да се направи, за да бъде по-добър и по-спокоен Вашият живот и аз Ви обещавам, че това ще бъде една от моите основни задачи в бъдеще.

Пожелавам на всички здраве, бодр дух и много енергия! Честит юбилей!

С уважение,
СТЕФАН ДАМЯНОВ,
кмет на Община Казанлък

Бургас

Конкурс

По повод 90-годишнината на ССБ в ТСО Бургас се проведе конкурс за написване на есе „Аз и ССБ”. Първото място бе спечелено от Станка Иванова Чанева. Предлагаме на вашето внимание нейната творба.

Какво е ССБ за мен?

Ако трябва да отговоря накратко - ССБ ми даде втори шанс в живота за личностна, творческа и трудова реализация. Сега да обясня написаното по-горе. През август 2003 година след силно главоболие открих, че имам дегенерация на ретината на двете очи. Още на първото явяване пред ТЕЛК към Очна болница - Варна ме пенсионираха с 53.26 %. Тогава работех престижна, добре заплатена работа, с управленски и контролни функции, но работодателят ми прецени, че оттук нататък няма да си изпълнявам качествено задачите, както дотогава, и ме освободи от работа. Реших, че нямам право да се сърдя, нито излишни пари, за да наема адвокат и се затворих вкъщи. Налагаше ми се да посещавам бюрото по труда 3 години ежемесечно. От една страна те не ми предложиха никаква подходяща за мен работа, от друга страна имах студентка и ученик и служебната бележка, че нямам работа и доходи ми бе необходима заради децата... Това бе мъчение - да стоиш затворен вкъщи, въпреки че съм с висше икономическо образование. Очният лекар ме посъветва да избягвам работата на компютъра а в този момент дори не знаех за програмите с речеви синтезатор. Така през август 2005 година при едно свое пътуване до родния ми град Карнобат се запознах случайно с Бинка Монева - тогава председател на ТСО на слепите - Бургас. От нея научих къде е клубът на ТСО, с какво работно време е и получих покана да отида, и да се запозная с хората, а когато ми дадат втора група от ТЕЛК ще мога да стана и редовен член. През декември 2006 г. ми промениха ТЕЛК-а, оттогава съм със 76 % намалена работоспособност. На 18 януари 2007 г. аз станах съюзен член и се започна един нов живот за мен, ама в буквалния смисъл. Веднага бях предложена за групов отговорник. Заведоха ме в наскоро открития ЦСРИХЗУ и станах потребител на социалната услуга в общността. Никога няма да забравя първото заседание на груповите отговорници - на 1 януари 2007 г., когато се запознах с всички групови отговорници, чух как разказват за съюзните членове и за техните проблеми. После дойде първото мероприятие - семинар на УС и груповите отговорници на ТСО Бургас в местността "Карандила". То беше много полезно за мен, трупах знания и опит как да водя хора с нулево зрение в планинска местност на труден и непознат за мен терен, а също и се запознавах с още повече нови съюзни членове. Всички, които ме познават от онзи начален етап от членството ми в ССБ, си спомнят как често съм се обиждала и засягала от по-груби обноски и дори когато не са обиждали лично мен, съм се разплаквала лесно... За всичко това си има обяснение - аз съм уважителен и искрен човек и не можех да свикна с новите хора, с новата среда и приемах всичко казано много лично. Само няколко срещи в ЦСРИХЗУ със социалния работник и управителката и аз бях вече "нов" човек. Благодарение на другите около мен научих за говорещата програма и бях обучена да работя с нея, а един нов приятел от организацията -

Живко Томов, дойде у дома и ми инсталира изпратения от София диск. Включих се активно в работата на ЦСРИХЗУ, които приеха някои мои предложения - да се занимаваме с ръчно плетиво, да си направим група по художествено слово и други такива, а в края на месец септември управителката Теменуга Колева ми предложи работа по програма за заетост на хора с трайни увреждания с 3-годишен срок. Бях на седмото небе от радост, че отново ще работя, че някой е видял потенциал за моята личностна, творческа и трудова реализация. Това нямаше да се случи, ако не беше членството ми в ССБ. Активно се включих в спортния клуб "Вая", където се запознах с още съюзни членове. Нямах търпение да се включвам във всички мероприятия - посещения на етнографския комплекс в село Бръшлян в Странджа, на Буковския манастир, на театрални постановки, концерти, изложби и какво ли още не... Така още първата година вече познавах повече от 100 съюзни членове и с по-голямата част се бях сприятелила, контактувахме и по телефона, и се срещаме извън клуба или центъра.

Искам да се поклоня до земята на тези, които след Първата световна война са се сетили да защитят интересите на хората, останали без зрение, защитавайки отечеството си! Поклон!

Искам да благодаря на тези, които работят в структурите на ССБ, на изборна или щатна работа, да им пожелаем да защитават нашите интереси пред официалните власти и да ги уверя, че да членуваш в ССБ е гордост!

Станка Иванова ЧАНЕВА

Горна Оряховица

С есперанто на пътешествие по света

Искам да ви разкажа за сбъднатата мечта на японеца Цукуру Харада, гостувал на членовете на Сдружение "Човещина" и ТСО на слепите в Горна Оряховица на 7 септември 2011 г.

Роден на 23 януари 1961 г., той трябва да се бори с две болести, предизвикани от трудното му раждане - епилепсия и намалено зрение. Завършва търговско училище и пет години учи и практикува грънчарство. Строгите учители не му позволяват да участва в училищните екскурзии. Навършил пълнолетие, почти винаги сам, той вече е обиколил четири континента и е посетил 23 страни. На въпроса кои от тях и с какво са го впечатлили най-много Харада-сан отговори: "В Австралия - природата, в Бразилия - сърдечността на хората, в Германия - архитектурните паметници на културата. За читателите, предполагам, ще бъде интересно да спомена, че много известни хора са били болни от епилепсия - Александър Велики, Наполеон Бонапарт, Молиер, Фьодор Достоевски, Винсент ван Гог и други.

На 10 години Цукуру започва да учи есперанто, но родителите му забраняват, за да не попречи на изучаването на английски език. Петнадесетгодишен той отново започва да учи есперанто и овладяването на този език сбъдва мечтата му да пътешества по целия свят.

Събитията от детските години на Цукуру са явно доказателство как забраните могат да бъдат тласък за развитие напред и нагоре.

Фаро - това е есперантският прякор на Цукуру, който ежедневно по два часа провежда международни скайп-конференции, където участниците понякога достигат до 30 човека.

Първата си книга на есперанто "Творчеството на Жак Франки Фържон ди Лагатинери" Цукуру е издал в Италия, а сега подготвя втора книга. Той сътрудничи и в две говорещи списания - на японски и есперанто. Грижи се и за болните си родители.

А сега малко и за нашата среща с него, която се състоя в кметството в Горна Оряховица. Посрещнахме го с китка здравец и песен на дует "Espero" (Надежда). К. Кряжева и К. Балканска изпяха на есперанто "Хубава си моя горо". Корепетиторът ни Д. Евтимов изсвири кръшно българско хоро.

Общинското ръководство беше представено от изпълняващия длъжността кмет инж. Корчева, зам. кмета Иван Момъков и експерта социални дейности М. Папазова. Те поздравиха госта и му поднесоха подаръци - луксозен албум на града и бутилка червено вино.

От името на Сдружение "Човещина" и ТСО на слепите Катя Кряжева приветства госта с добре дошъл. Тя му поднесе и подарък - оригинална картина с изглед от Боженци на горнооряховския художник Иван Караиванов.

Гостът ни беше приятно изненадан от уважението при посрещането му и с голямо желание отговаряше на всички задавани въпроси, като накрая ни изпя и "Песен за вишната". Ето какво ни разказа Цукуру за хората с увредено зрение в Япония - там те са разделени на две групи - слабовиждащи и тотално слепи. Той е от първата група и получава пенсия от 400 евро. Най-често практикуваните професии за незрящи са масаж и акупунктура.

Цукуру, облечен в зелено кимоно, беше сниман от репортерите на "Евроком-Царевец" и любезно отговори на въпросите на журналистите от местните вестници.

При пътуванията си той се ползва от така наречената "Паспортна служба" на есперантистите - там се изготвят списъци на желаещите да приемат гости есперантисти, като важи правилото за реципрочност - домакинът осигурява квартира и храна и има право да гостува на поканения чужденец.

Транспортните разходи са за сметка на госта.

След официалната среща поканихме Цукуру на обяд в механа "Българи", а след него организирахме екскурзия до Велико Търново. Там посетихме историческия хълм Царевец и църквата "Свети Четиридесет мъченици".

В ТСО на слепите в Горна Оряховица има 7 есперантисти. Те се обучаваха по два проекта на Сдружение "Човещина", а след това и по индивидуални програми. □ Благодарни сме на нашия преподавател Марина Спасова и на Стоян Дончев, които бяха преводачи за участниците в срещата. Накрая Цукуру сподели учудването си от огромните жилища на българите и благодари за щедростта и гостоприемството.

В заключение се надявам, че никой няма да оспори факта, че езикът есперанто е жив и сближава хората от целия свят.

Катя КРЯЖЕВА

Пловдив

Японски слабовиждащ есперантист се влюби в България

На 14 септември в клуба на пловдивската регионална организация в старата административна сграда на бившето ПП "Успех" се бяха събрали около 10-12 души от актива на организацията. Те посрещнаха един изключително интересен и странен чужденец, воден от Ангел Сотиров.

- Цукуру Харада - представи се кратко гостът от страната на изгряващото слънце.

Харада-сан бе облечен в лятно кимоно, осанката му непринудено излъчваше типичните за японците скромност и учтивост.

Цукуру Харада посещава България за втори път, а от първото си посещение през август миналата година е останал с незабравими впечатления. Тогава той беше гост на есперантисткото дружество в Пловдив, а срещата се състоя в новата зала на НЦРС. Екипи от три пловдивски телевизии направиха репортажи за събитието и взеха интервюта от представителя на далечната страна, а четири сайта публикуваха материали на български, руски и есперанто. Вероятно през последните десетилетия никой не е правил такава ефектна реклама на есперанто в България, каквато направи нашият гост от Япония. Естествено това стана с помощта на средствата за масова информация и преди всичко благодарение на усърдието на опитните организатори на срещите с изумителния турист. За съжаление никой от пиещите пловдивски есперантисти тогава не се сети да подготви информация за интересното събитие и за списание "Зари".

Неуморният пътешественик пътува по света чрез есперанто, което той започва да изучава сериозно петнадесетгодишен. През 1987 г. с група свои сънародници Цукуру участва в емблематичния универсален конгрес във Варшава - първото есперантско мероприятие в чужбина, посетено от него. Там той се запознава и сприятелява с много хора, отдали се на каузата есперанто, които по-късно стават своего рода опорни точки при неговите пътувания. Пътешествията на този интересен турист са осъществени благодарение на световноизвестното гостоприемство на есперантистите.

Присъстващите на нашата среща задаваха въпроси от всякакво естество - за организациите и живота на хората с увреждания в Япония, за личния живот на госта и неговите пътешествия, за особеностите на японския бит и обичаи. Любопитните въпроси валяха един след друг - за Котоошу (известния български сумист, живеещ и спортуващ в Япония), за аварията в атомната централа във Фукушима, за ритуала харакири, за самураите и войните камикадзе, за напитката саке, та дори и за гейшите. Георги Генов сподели любопитния факт, че след геройския подвиг на поручик Димитър Списаревски, произведен посмъртно капитан, свалил на 20 декември 1943 г. край София с въздушен таран американския бомбардировач "лятаща крепост" Б-24, лично японският посланик отива във външно министерство, за да засвидетелства уважението на японската страна към примера за любов към родината. Ангел Сотиров превеждаше на есперанто за Цукуру и обратно на български за домакините. След малката почерпка новият ни японски приятел недвусмислено заяви, че е впечатлен от българското гостоприемство и че ако му се отдаде възможност, в бъдеще отново би посетил нашата страна.

Георги ГЕНОВ
Ангел СОТИРОВ

Добрич

Незабравими дни в Поморие

От 22 до 28 септември 2011 г. 19 души от териториалната организация на сляпо-глухите в Добрич изкарахме незабравими дни в почивната база за хора с увреждания "Свети Георги Победоносец" в град Поморие.

Поморие е град, който се развива бурно поради изключително благоприятните си природни, исторически и културни забележителности. Те са били оценени още от траките, които наричали мястото "свещено", защото притежавало чудодейни вълшебни свойства. Древното селище Анхиало възниква през V-VI век пр. Христа като елинска колония по Черноморието. През периода на римското

владичество Анхиало е известен със своите минерални извори. Калолечението започва да се прилага от гръцките колонисти от Керу, а древногръцкият философ Анаксимен приемал калта като първоизточник на живота. През 1934 г. Анхиало е преименуван на Поморие. До наши дни градът се развива интензивно и успешно като важен производител на сол, вино и земеделска продукция, а също и като основен републикански център за балнео - и морелечение.

Лечебната лиманна кал "пелоид" (от гръцката дума "пелос", която означава "кал", "тиня") представлява ценен природен продукт, образуван от органични и неорганични съединения, срещани се на дъното на Поморийското езеро. Лечебната кал е използвана още от древните траки и римляни и е черна, фина, мазна, пластична, богата на сероводород, магнезий, хлориди, калций, калий, натрий, сулфати, желязни съединения и хормони. Същността на калолечението се свежда до комплексното въздействие на всички фактори на лечебната кал, между които основна роля играят термичният, химическият и механичният.

В рехабилитационната база "Свети Георги Победоносец" провеждахме ежедневно множество процедури - подводен и лечебен масаж, магнит, лечебна гимнастика и други. Самата станция е кацнала на брега на морето. Тя е нова и отлично обзаведена. Оборудването е съобразено с изискванията за архитектурен достъп за хората с увреждания. Храната е превъзходна, персоналът - внимателен и отзивчив.

През свободното си време обиколихме всички забележителности на града. Ежедневно провеждахме разходки в близкия парк.

Поднесохме цветя на паметника на Пейо Яворов. Посетихме и град Несебър, благодарение на домакините ни от рехабилитационната база, които организираха екскурзия до това историческо селище. Отбелязахме деня на Добрич - 25-и септември, проведохме вечери на таланта, на хумора и т.н. Чрез тия редове отправяме сърдечна благодарност към целия персонал на рехабилитационната база в Поморие. С тяхното внимание те ни спечелиха като клиенти и за следващите години.

Калинка КОВАЧЕВА

Левски

На 12 септември 2011 г. в Клуба на инвалида се проведе годишното отчетно събрание на ТСО Левски. Имайки предвид застарялата членска маса, многото неподвижни и трудноподвижни хора, посещаемостта и този път беше добра.

Наши скъпи гости бяха председателят на РСО Плевен г-н Павлин Ангелов, сътрудничката Милка Танкова, председателката на РКС Невяна Сотирова, завеждащият отдел "Социална закрила" в дирекция "Социално подпомагане" Иван Пейков и секретарят на читалище "Георги Парцалев" Иван Панайотов.

Председателят на организацията Тодор Любенов поздрави присъстващите с добре дошли и откри събранието.

Избрани бяха ръководни органи и беше гласуван дневният ред. Г-н Любенов прочете отчетния доклад, финансовия отчет и основните насоки за работата на УС до 2012 г.

Тъй като тази година всички събрания и мероприятия преминават под знака на 90-годишния юбилей на Съюза на слепите в България и 30-годишнината от учредяването на ТСО Левски, в доклада накратко бе проследена 90-годишната история на ССБ, както и историята на нашата териториална организация. ТСО Левски е една от най-добре работещите структури в състава на РСО Плевен. УС работи много

добре с всички институции в града и се ползва с голям авторитет. Стремим се да разнообразяваме живота на нашите членове, честваме всички църковни и национални празници, имени и рождени дни, като празнуващите се поздравяват по радиовъзел Левски. Посещаваме самотните и болните, даряваме ги с малки пакетчета, на които те много се радват. Визитите ни са като балсам за изстрадалите души на тези хора.

Стараем се да помагаме на нашите приятели по съдба, да се радваме заедно на хубавите неща и да разрешаваме възникналите проблеми. Издирваме и приобщаваме новоосвидетелстваните лица със зрителни увреждания.

С по-възрастните е по-лесно, но с младите е трудно - налага се да провеждаме много разговори, да ги убеждаваме, че организацията ни ще им помогне да се интегрират по-лесно в обществото. Именно това са прозрели младите в зората на организираното движение на слепите, че в сдружение ще отстояват по-лесно правата си.

В доклада беше отчетена и работата на активистите.

След като изслушаха отчетите на УС, присъстващите на събранието зададоха своите въпроси към гостите. Хората се вълнуваха от усложнената процедура за получаване на помощно-технически средства, негодуваха за ходенето по мъките, когато се оформят молбите за парите за придружител (5 лв. на час), питаха какво се прави за привличането на младите хора в съюза и за още много други важни неща.

Г-н Ангелов обясни, че за работата с младежите се подготвя общосъюзна програма, която ще се прилага и по места.

След като бе отговорено на всички въпроси и отчетите бяха приети от събранието, дойде ред и на наградите.

По повод 90-годишнината на ССБ с юбилейни грамоти бяха наградени Георги Караджов - кмет на община Левски, Лена Романова - директор на "Социално подпомагане", Иван Пейков - също представител на "Социално подпомагане", както и членовете на организацията ни - Борис Александров, Иванка Стайкова, Надка Дончева и Стефан Божков. От името на наградените благодари Надка Дончева.

След изчерпването на дневния ред събранието беше закрито.

И този път нашите редовни спонсори - магазини "Абсолют плюс" и община Левски, не ни бяха забравили и ни осигуриха скромен обяд, за което сърдечно им благодарим. Веселата част и този път не мина без акордеона на Марин Паскалев.

Поздравяваме всички членуващи в ССБ с пожелание за много здраве, бодър дух и повече радостни дни в живота!

Иванка ХРИСТОВА

ЛИТЕРАТУРА Жадни искрици пият светлината на мрака...

Човешката орис прилича на албум от светлосенки, които тлеят в затворените страници на преживяното, за да се преродят отново с бъдните ни дни. Трудно ще приемем, че отделната личност сама е господар на пътя, който извървява от раждането до неумолимия финал. Защото като творение на обществото тя се подчинява на утвърдени негови закони. На политически катаклизми, социални вълнения, религиозна принадлежност и други граждански наслаждения, формиращи понятието "човек". То не е еднозначно и напомня груб къс скала, върху която поставят отпечатък доброто и злото. Между

дланите им постепенно се ражда личността. А тя непременно ще се сблъска с дилемата на Ремарк, макар формулирана по друг повод и гласяща: "Време да се живее и време да се мре"...

Пред подобен избор е поставен и поетът Траян Траянов -Тъмен /1894 - 1949/, когато след тежко раняване в Балканската война губи зрението си.

"Пръстите ми конвулсивно стиснаха дръжката на пистолета и аз захапах дулото" - разказва той в мемоарната си книга "Ден и нощ", С., 1941 – "Изстрел не последва. Показалецът ми се колебаеше да натисне спусъка. Нещо го караше да разтегне и удължи минутата, дори и секундата, която ме делеше от смъртта. И тъкмо тогава нейде в далечината изкукурига петел. Аз трепнах като събуден от сън. Разбрах – жаждата за живот бе по-голяма от отчаянието. Сложих пистолета на масата и едва чуто процедих през зъби:

Не, аз съм млад и трябва да живея!..."

В сравнително краткия си път Траянов-Тъмен създава стихосбирките "Изгасналото огледало" - 1928, "Слепият гуслар" - 1931, "Нощ е наоколо" - 1935 г. Самите заглавия сочат амвона, от който се леят песните на автора. Те са мъка по изгубената светлина и удовлетворение, че животът продължава. Упование в Бог и в необозримата му същност, даряваща вътрешно спокойствие, хармония на чувствата и оптимизъм, какъвто ражда само преодоляното страдание. Наистина по редовете често гостува и споменът за "зрящите" дни. Долавя се горчивина от невъзможността те отново да се завърнат. Могат да бъдат заменени с чистата човешка любов, но и тя рядко присъства в дните на Траянов. Лириката му е символна и гамата от чувства прилича на мощен прибой, горещо целуващ брега на живота, за да се оттегли смутено в дълбините на неизвестността. Все пак позитивното в книгите на Тъмен надделява. За разлика от творчеството на своя брат Теодор Траянов авторът се бори с песимизма. С хладната абстрактност и дистанцираната от реалния живот изповедност. Нерядко споделеното от него се извисява до екстаз:

*Аз Бога на слънцето любя
с безкрая на първия ден,
и в новата пролет се губя
от вечната младост пленен.*

*Аз любя и всички възторзи,
които са нявга били,
брегът на безумния бързей
изсечен от черни мъгли.*

*Където стоят на колени
децата на сляпа любов
и молят, от Бога, смутени
причастие и благослов.*

(Възглас)

Благодатен чернозем, върху който избуява лириката на Траянов - Тъмен, е напоената със спомени памет. Тя в цветни картини разказва на читателя за детството и юношеските възторзи. За очакванията от живота, който едва започва и на всички носи щастие. Но тук са и трагичните плодове от войната с прекършени съдби, с угаснал взор, надежди, очаквания. "Гробницата на милионите невинни отнема на един богато надарен поет" – отбелязва "Вестник на жената" от 1932 г. - "най-красивия дар на природата - очите. И той, осъден да не види никога светлината с очите си, дири нейната красота в дълбините на своята многострадална душа". А списание "Хиперион" от същото време добавя: "Песните на Тъмен говорят за възхода на един талант, който ще отрази непосредствено и с широкия замах трагичния живот на ония, които истински обичат живота на видимия свят, без да могат някога да вкусят от неговите радости". Защото, потапяйки се в емблематичното "Anno Domini 1913", съзираме барутна градина на злото, която трябва да бъде изтрита от лицето на многострадалната земя:

*Къде е съвестта смутена
ръце към Бога да простре?
Дими се цялата вселена,
в надгробен блясък потопена
я плакне кърваво море!*

.....
*Къде си ти, о силний Боже,
къде си ти поне сега,
когато всеки всичко може
и в твойто име родно ложже
потъпка с бяс и поруга?*

*О, Господи, вникни в словата,
вникни в разплакания глас -
тук хорът на слепци в тъмата
гадай на цял народ съдбата,
о, Господи, помилуй нас!*

Литературната критика в разни години подчертава, че творчеството на Траянов - Тъмен е далеч от социалните проблеми на съвремението му. Този извод е верен, но има свое обяснение. Нежеланият мрак откъсва поета от реалността, от грубата ѝ мимолетност и делнични потреби. Приел жребий за живот в мрака, авторът се съсредоточава върху обобщени възприятия от човешката съдба. Неговият лирически герой – "слепият гуслар", търси брод между тъмнината и слънчевия лик, скътал фрагментите на спомена. Стиховете обобщават тематиката си. Привидно докосващи реалността в минало време, те се откъсват от минаващите дни на календара. Живеят в сферата на философски разсъждения извън националните рамки. Случилото се във войната прави автора страдалец на света. Символизмът му помага да изрази чувствата си убедително и разбираемо за читателя, вкусил глътка от незрящото страдание. С всеки стих Тъмен проверява верността на своя избор да съществува. Да контактува с обществото чрез силата на поетичното дарование и нетрадиционната емоционална палитра. Лириката на Траянов изразява смирена борбеност. Откупува правото му да съществува. Да е полезен на хората с искреността си като посланик на странен свят в неспокойния кошер на мирозданието. Голяма част от стиховете са изградени върху принципите на паралелното сравнение: светлина - мрак, символ - реални спомени, живот - смърт, любов - забрава, радост - скръб и т.н. Всяка стъпка на слепия гуслар е благословена от божествено присъствие и посоката ѝ е внушена от неговия промисъл. Затова съдбата на Траянов е предопределеност, с която е прикован върху кръста на живота. Равен сред равните, но крачещ сред тях в ореола на страданието, озарило го с тъжната "привилегия" да е и необичаен. И да разказва за себе си с нейния пулс, плувайки в дълбините на живота. Доколкото е възможно и да остави следа в измамната му памет тогава, когато вълната гони вълна и изтрива в яростта си следите на миналото време:

*Той сляп е, той сляп е,
о, лес безконечен,
той иде из вечния мрак,
към тебе възлиза
и носи разсечен
в гърдите си Божия знак.*

*Към тебе възлиза
и в твойте дъбрави
приседнал, заслушан в нощта,
на своята гусла
и теб да разправи
за своя живот по света.*

(Повест)

Творчеството на Траян Траянов е тъжен химн за красотата на съществуването, обляно в светлина. Неговият емоционален силует е закодиран в редовете чрез размисъл, отчаяни надежди за тиха човешка радост и анализ за смисъла на живота в тъмнина. Траянов е по своему влюбен в живота и се стреми да бъде пълнокръвен негов изповедник. От тук и съмненията доколко е верен на мисията си и дали след смъртта песните му ще тънат в забрава. Спомени и реално битие в лириката му са последователно единство, поднесено завладяващо в обобщаващия цикъл "Пролет":

*Ела, о, младост, да се върнем
по път изминат и се спрем,
и бяла книга да разгърнем,
и златен стих да прочетем.*

*Сред нова пролет да възнеем
светкавици и ветрове,
сълзи на радост да пролеем
в зелени свежи лесове.*

Днес поезията на Траянов има най-вече познавателно значение. Тя е малък шрих в общата панорама на българския символизъм. И без да носи особени художествени достойнства, нагледно илюстрира възможностите на едно ослепено дарование. Кое при "зрящи" обстоятелства навярно би се развило по-мащабно в други измерения. Но създаденото от Траян Тъмен не е израз на доминиращ индивидуализъм, нито на егоистични претенции за внимание поради сполетялото го нещастие. Опитите за пейзажна и за интимна лирика, както разсъжденията за ролята на личността, поставена в трудна ситуация, разкриват мислещ човек, отворен към света. Често литературната история пази заглавия и имена, останали встрани от вниманието на изследователи и читателска публика. Но гръмката слава е мимолетна, конюнктурната тематика - осъдена на забрава. Вечни са искреността, чистотата, добронамереното послание, човечността. С тези черти поезията на Траянов - Тъмен и днес заслужава нашето внимание. За жалост, откриваме истинската стойност на ценностите тогава, когато вече сме отпили от горчивата чаша на съдбата. Макар човекът да вярва винаги, че тя ще отминие именно него...

Георги Н. НИКОЛОВ

ПРОЕКТИ Важен е стартът

На 17 септември 2010 г. бе учредено "Сдружение за жени с увредено зрение – ТИ МОЖЕШ!" с председател г-жа Живка Павлова и четиричленен управителен съвет.

Основни цели на сдружението са:

Подпомагане в реализирането на социалните права, интегриране в обществото, рехабилитация на децата, девойките и жените с увредено зрение, както и повишаване на общественото съзнание против насилието над жените с увредено зрение във всичките му форми.

Други основни задачи, които си поставя сдружението, са повишаване на общественото съзнание по

отношение на равенството между половете, опазване здравето и гарантиране майчинството на жените, привличане на общественото внимание към проблемите и възможностите на жените с увредено зрение и изграждане на социална визия за техните специфични потребности.

Сдружението се стреми към подпомагане в създаването на умения в областта на професионалните, технологичните и квалификационните дейности и обучението през целия живот на жените с увредено зрение.

Средствата, с които сдружението ще постига своите цели, са:

Разработване и участие в национални и европейски проекти и програми, отнасящи се до равенството между половете, борбата с насилието във всичките му форми, здравеопазването и екологията, както и проучване на интересите, възможностите и специфичните потребности на жените с увредено зрение.

За постигане на целите си сдружението извършва организиране и предоставяне на социални и административно-правни услуги на зрително увредените жени в сътрудничество с други НПО и държавните органи.

Хората със зрителни увреждания в България са около 18 000 души, по данни на Съюза на слепите в България. Незначителна част от тях работят пълноценно, докато останалите разчитат на социалното подпомагане и програмите за временна заетост.

Проблемите на жените и майките със зрителни увреждания остават невидими за обществото, а те съвсем не са малко - неудовлетвореност от невъзможността да се реализират професионално, бедност, ограничени социални контакти, специфични трудности при отглеждане и възпитание на децата и други. Интересен факт е, че в София липсват услуги, насочени към подкрепа и професионална помощ за жени със зрителни увреждания, които отглеждат своите деца.

Като жени с увредено зрение ние, учредителите на "Сдружение за жени с увредено зрение - ТИ МОЖЕШ!", познаваме добре трудностите, пред които са изправени незрящите жени и двойната дискриминация, на която са подложени - веднъж поради увреденото зрение и втори път - като жени.

Поради увреждането и дълбоко вкоренените предразсъдъци на обществото жените от тази група трудно се конкурират на пазара на труда, което води до икономическа зависимост в семейството, затруднява отглеждането на децата, засилва пренебрежителното отношение към сляпата жена.

Сдружението, което е регистрирано в обществена полза, кандидатства с проект пред Институт "Отворено общество" по Програма "Овластяване на безвластните по време на криза", приоритет 2.

Проектът "Заедно с мама можем повече", който се реализира с подкрепата на Тръст за гражданско общество в Централна и Източна Европа и Институт "Отворено общество" - София, се фокусира върху проблемите на родителите при избор на образование за децата, общуването между родители и деца, дава познания за по-добро разбиране и идеи за пълноценно общуване. Той е насочен към един от най-драматичните проблеми - отношението между деца и родители със зрителни увреждания и родители, които отглеждат незрящо дете. И в двата случая родителите, и в частност жените, се нуждаят от подкрепа, за да отглеждат и възпитават пълноценно своите деца и да насърчават тяхното развитие, интереси и самоутвърждаване.

Поводът за разработването на този проект са все по-много случаи, в които се срещаме с жени, търсещи подкрепа, помощ и професионални съвети, за да се справят с отглеждането и възпитанието на своите зрящи или незрящи деца.

Очакваме дейностите по проекта да направят видими семейните проблеми на жените с увредено зрение, за да се търсят адекватни решения с тяхно участие. Вярваме, че споделяният опит от проекта ще даде идеи за разширяване на кръга от социални услуги в общността както за нашата организация, така и за други организации-доставчици на услуги.

Проектът ще се реализира в партньорство с Фондация "Нова" град Пловдив и Националната потребителна кооперация на слепите в България.

Целева група на проекта:

12 жени с над 71% загубена работоспособност по зрение и 5 зрящи жени. Включените в проекта жени са незрящи и зрящи майки и баби, на които е поверено отглеждането на 18 деца.

18 деца на възраст от 6 до 16 г., от които 14 деца с увредено зрение и 4 зрящи деца.

Срокът за реализацията на проекта е 5 месеца – до края на януари 2012 г.

Това е първият сериозен проект, който печели и реализира сдружението, и то за сравнително кратко

време след своето учредяване. С него организацията прави много успешен старт в постигането на благородните си цели, давайки рамо на най-уязвимата част от обществото ни.

Живка ПАВЛОВА

ПЪТЕШЕСТВИЯ Минало и настояще в едно

Много са селищата с това име. Всъщност са толкова, колкото са разположените в такива места. Да тръгнем към каменна Клисуре. Отново с влак и пак на юг. Към Розовата долина. Познати райони, познати пейзажи. Неусетно попадаме в тунела Козница. От едната страна е Копривщица, а от другата е Клисуре...

Гарата е тиха и пуста. Куче и коте тръгват след мен и тихичко се доближават с надеждата да хапнат нещо. Давам им по малко храна и те ме изоставят.

Поемам бавно към града. Пътят е пуст и само яркото слънце прежуря.

Ненадейно попаднах на улица "Ана Козинарова". Щом прочетох името, си припомних нейния героичен подвиг. По време на издевателствата на поробителя, съпътстващи потушаването на Априлското въстание през 1876, тя хвърлила себе си и четирите си деца в кладенеца с думите "На турци не ги давам!".

Озовах се и до историческата черква "Св. Никола", чиято камбана е възвестила началото на въстанието. Желанието ми да я посетя не се осъществи, тъй като бе затворена. Тя - да, но музеят - не.

Обходих го и си припомних ярките моменти от Априлското въстание. Разгледах и града. Стари, порутени къщи и нови, още недовършени. Минало и настояще се събраха в едно. Това е днес.

Тихи улици, стари и нови сгради пазят спомена за бунтовната Клисуре от 1876 година.

На площада е изправен паметникът на Никола Караджов - с вдигната глава, донесъл кървавото писмо от Копривщица и доволен, че е изпълнил мисията си.

Валери ГЕОРГИЕВ

РАЗКАЗ Това се случи на малък далматински рибарски остров

Тя никога не е виждала слънцето. Само милувката на топлите му лъчи чувстваше върху младото си лице. Тя никога не е виждала синия лазур на Адриатическо море, но люляна от вълните му за нея беше наслада и радост, и удоволствие. Не е виждала нито майка си, нито баща си, само като ги галеше нежно, тя опознаваше мазолестите им ръце и знаеше добре всички бръчки на лицата им...

Тя никога и нищо не беше виждала, защото е сляпа по рождение. От дълги години живееше в

училището за слепи и само през лятото, по време на ваканцията, се връщаше при своите близки. Сега тя отново си беше в нейното рибарско село на далечното, изгубено в морското пространство, малко рибарско островче.

***

Щастлива беше да избяга за известно време от големия шум на големия град, където учеше. Но, седейки върху палубата на леката платноходка, която палаво подскачаше върху пенливите вълни, и нежно галейки косите на седемгодишното си сестриче, тя мислеше за този голям град, където ще се върне след ваканцията, за да завърши последната си учебна година, и където благодарение на своите сръчни ръце ще получи и работно място.

О, как тя отдавна мечтае за своята първа заплата! За всичко, което ще купи с нея! В своето въображение вече беше уточнила за какво ще похарчи всяка стотинка. На майка си ще купи кърпа за глава от най-хубавата чиста коприна... Усмиввайки се, тя си представяше как селянките ще гледат майка ѝ, когато в неделя излезе с тази кърпа.

Всички ще пожелаят да я докоснат, за да преценят качеството ѝ, а майка ѝ гордо ще каже, че Златица е купила... Да, Златица, която сега работи в големия град и изкарва толкова, че от време на време може да им помага... А на баща си?... На него тя ще купи нова лула от розово дърво, защото старата му я глътна морето миналата пролет, когато той хвърляше мрежите и бурята го изненада. Ще се зарадва баща ѝ от този подарък... А на брат си? Той вече е кандидат за женене и има право да пуши, без да се крие. На него ще купи красива сребърна табакера, та когато я извади от джоба си всички момичета да го гледат с възхищение...

На сестричката си Маре тя ще купи непременно голяма кукла, която, като я притискаш, казва нежно - "Мамо, Мамо!". С каква почуда детето ще отвори черните си като въглени очички!

Внезапно голяма вълна удари палубата на лодката и множество капки като от душ намокриха цялото ѝ тяло. Тя потрепери и се сви, и замечтаността ѝ се разлетя като сапунен мехур... Инстинктивно почувства това, което брат ѝ, седнал безгрижно до руля, не забелязваше.

Неусетно твърде се бяха отдалечили от брега. По кръсците на чайките тя почувства, че приближава буря, макар че слънчевите лъчи още топлеха и блестяха.

- Марио, да се връщаме! Забелязваш ли, приближава буря?

Марио само се усмихна под мустак и със звънкия си глас малко насмешливо отговори:

- Не се безпокойте, госпожице от големия град, и не ми причинявайте главоболие!

Тя замълча, но цялата бе под напрежение. Не, тя не грешеше. Приятният ветрец вече не подухваше. Платната на лодката не шумяха весело, а бръмчаха под непрекъснато засилващия се напор на вятъра. Леката платноходка подскачаше по вълните като кон, който прескача препятствия.

- Марио, да се връщаме! В края на краищата не сме сами, Маре може да се изплаши от вълните.

- Ами, Маре е рибарска дъщеря! Ние не се страхуваме от морето, като тази наша сестра, която съвсем се е погражданила. Нали, Маре?

Момиченцето нищо не отговори, само по-силно се притисна към сестра си. Марио, стискайки руля в силните си ръце, весело си подсвиркуваше и видимо се наслаждаваше на сръчното си управление. Той също забеляза, че времето се влошава и вълните се увеличават, но поради мъжката си гордост, не искаше да се подчини на "женската мъдрост"...

Изведнъж усмивката изчезна от лицето му. Ето, там, изотзад на далечния хоризонт, се появи зеленочерен облак, който мълниеносно се разширяваше и ръкоподобните му краища заплашително заграбваха пространството. Светкавица пробяга по небето и се загуби в пространството. Ехтяха страховити гръмотевици.

- А! По дяволите! Ние даже и ще се намокрим! - мърмореше си Марио и маневрираше, за да насочи платноходката към брега.

Но беше вече малко късно и той осъзна това. Леката платноходка упорито се бореше срещу вятъра, за да приближи брега, който едвам се забелязваше. Бурята бързо се приближаваше... Слънцето съвсем се скри зад черната облачна завеса. Притъмня. Вятърът зави като вълк и вълните затанцуваха бясно, морето като че ли вреше и кипеше. Бурята атакуваше с всичката си дивашка, бясна сила.

Носена като орехова черупка от огромните вълни, след една нова атака на вятъра платноходката се преобърна.

- Марио! - изпищя малката Маре. В същия момент силни ръце я уловиха и познат глас успокои детето:

- Маре, не са страхувай! Маре, брат ти те носи, не се страхувай!

Борейки се с вълните със сестричката си на ръце, той изкрещя с все сила към сестра си, мярнал я сред вълните.

- Златица! Плувай по моя глас! Не се страхувай за Маре, аз ще я нося!

- Е-е-е! - като ехо се чу отговорът ѝ. Разбрала, че Маре е в ръцете на брат ѝ, това я успокои и тя заплува с мощни движения на краиниците си, водена от неговия глас. Тя плуваше смело, без страх, макар че понякога вълните я заливаха през глава. Да, тя е дете на морето!... От време на време брат ѝ я викаше, а тя му отговаряше. Порейки вълните, тя плуваше като сирена... След известно време ѝ се стори, че по-рядко чува гласа на брат си и че се отдалечава сред бученето на вятъра и ударите на вълните...

- Марио! Марио-о-о! - тя го зовеше, но гласът на Марио не се чу повече. Тя беше сама. Сама... В тоя ад на стихииите и без гласа на брат ѝ, който да я ориентира. Обаче тя не отстъпваше пред ужаса. Плуваше в посоката, откъдето беше чула за последен път гласа на Марио. Напразно... Беше невъзможно да се спазва посока в морето, което адски кипеше.

Времето бавно минаваше и вече чувстваше умора. За да пести сили, се остави на вълните. "Марио сигурно вече е стигнал брега." - мислеше си тя – "и те ще дойдат да ме търсят. Те знаят, че аз плувам като риба. И ако се оставя на вълните, те ще ме приближат до брега." Но освен свистенето на вятъра и бученето на вълните, друг шум не се чуваше. Но тя се надяваше. От време на време, за да си даде сама кураж, тя викаше:

- Марио, Ма-ри-о!

Минутите се превръщаха в часове - колко дълго бе носена от вълните?...

Само да не загуби кураж, да не мисли, че е възможно да се удави! Искеше да живее... И мислено тя премина през целия си живот, припомняйки си приятелите и приятелките. Винаги ги разпознаваше по гласовете им – "вял глас", "черен глас", "зелен глас"... Няколко пъти от гърдите ѝ се изтръгваше и някое име като въздишка. Изморена, много вече беше изморена. Това море, което е нейната първа люлка... Не, не може да ѝ бъде враг... Да я лиши от живота...

***

В малката каменна селска къща майката, заета със своите домашни работи, не забелязваше промяната на времето. Бащата, който заедно с другите рибари от селото последните две нощи лови риба, почиваше в другата стая. Напорът на вятъра блъсна широко отворения прозорец, бащата се разбуди и видя покритото с гъсти облаци небе.

- Идва буря, тази нощ не ще можем да ловим риба - промърмори си той.

Отиде до прозореца и огледа просналата се пред погледа му морска шир. Мълнии цепеха потъмнелия хоризонт и вълните се разбиваха в крайбрежните скали. Лицето на стария рибар помръкна. Отдалечи се от прозореца и с бързи крачки влезе в кухнята, където жена му переше.

- Децата нали се върнаха? - попита той.

- Навярно... Не зная! - отговори тя.

- Идва буря, по дяволите, и бих предпочел да ги видя вкъщи! - каза отново и като си взе дрехата и шапката бързо излезе.

На малкото островно пристанище рибарите бяха заети с укрепването на лодките и корабчетата. Бащата огледа пристанището, но не откри своята лодка на мястото ѝ до брега.

- Приятели, да сте видели Марио и нашата лодка?

- Марио ли? Не, никой не го е виждал! - отговориха му.

- Той да не е с платноходката? - попита един младеж.

- Да, веднага след обяда излязоха със Златица и Маре... И още не са се върнали! - лицето му стана загрижено и напрегнато.

- Ай, по дяволите! Сигурно са отишли далече, а бурята вече връхлетя върху морето! - каза мъж на средна възраст.

- Ех, деца, деца! Никога не са разумни! - каза един старец.

- Страхувам се, че платноходката няма да издържи на тази буря, въпреки сръчността на Марио.

- Той е опитен рибар. Би се върнал досега, ако би могъл, още повече че и децата са с него! - додаде друг рибар.

- Да не губим време! - каза един висок здравеняк. - Ето ви моята моторна лодка. Вие знаете силата ѝ, с

нея лесно ще устоим на големите вълни. Елате няколко човека и да вървим да ги търсим!

След тези думи няколко рибари се качиха в моторницата, между първите беше и угриженият баща. В това време притича майката, следвана от групичка селяни.

Изпълнени със страх очи оглеждаха изпитателно морето, но нищо друго не се виждаше освен надигащите се огромни вълни.

***

Вече цял час смелите рибари с моторницата обследваха близкия около брега район. Нищо не намериха, малко на запад се намираше малко скалисто островче и те се отправиха към него. Въпреки силния вятър, те непрекъснато викаха и оглеждаха морето, търсеха.

И ето! На върха на скалата седеше и размахваше ризата си Марио, притиснал към гърдите си седемгодишното си сестриче Маре.

Опасно бе приближаването до скалите, в които вълните бясно се разбиваха. Обаче сръчни ръце успяха да хвърлят на младежа стоманено въже, което той завърза за скалата, а с друго въже завърза сестричката си за себе си. Пълзейки като маймуна по въжетото, с помощта на всеотдайните си приятели, след много усилия и напрежение той стигна до лодката.

- Намерихте ли Златица? - беше първият му въпрос.

Като чу отрицателния отговор, очите му се напълниха със сълзи... С няколко думи той разказа какво им се бе случило и как с Маре на гърба, благодарение на късмета и калените си мускули, бе стигнал до скалистото островче. Но, Златица... Борейки се с огромните вълни, нея повече не бе видял и чул отдавна. Всички мълчаха. Бащата нежно галеше мокрите коси на Маре, която тихо плачеше в прегръдката му и с пълни със сълзи очи оглеждаше ширналото се пред него море... Тя, нещастната му дъщеря... Тя... Не, не! Той не можеше, той не искаше да вярва, че е загинала. Той положи момиченцето на дъното на лодката и с изпълнен с печал поглед извика:

- Продължаваме да търсим!

Всички кимнаха в съгласие.

- Марио, къде я видя за последен път? - попита един стар морски вълк. Марио се раздвижи. Гледайки под треперещата си ръка на запад, той напрегнато оглеждаше повърхността на морето.

Моторницата потегли отново.

***

Три часа търсиха безрезултатно. Очите им се умориха от напрегнатото оглеждане, малко по малко морето се успокояваше.

През това време, нямайки повече сили да плува, Златица легна по гръб и се остави на капризния танц на вълните. Крайниците ѝ се схващаха. Тя бе толкова изморена. "По-добре щеше да е, ако не знаех да плувам, отколкото това бавно давене." - си мислеше тя горчиво. И все пак, от време на време почти автоматично викаше:

- Марио! Ма-ри-ооо!

- Ехе! Ехе-е-е! - долетя ехо от прегракнали гласове. Тя изтръпна и не повярва на слуха си.

- Златица! Златица!

Гласовете вече се чуваха по-близо.

- Марио! Татко! - радостно извика тя и, почувствала нови сили, заплува в посоката, от която се чуваха гласовете.

***

Небето беше още покрито с облаци, но няколко слънчеви лъча ги пробиха и огряха множеството, което онемяло стоеше на брега.

Моторницата влезе в пристанището... Затаили дъх, всички трескаво очакваха. Бавно се доближиха до брега. Старият рибар, подпирайки дъщеря си, Марио, който носеше сестричката си Маре, която спеше на рамото му, и всички останали слязоха на брега.

- Спасени са! - екнаха радостни викове.

Майката, с мокро от сълзи лице, притича, като викаше, заеквайки:

- Децата ми! Децата!

Всеки желяеше да попита нещо, да узнае къде и как са ги спасили...

- Оставете ги, нека първо да си починат! - промърмори някой от спасителите - Ние също от това се нуждаем най-вече. После ще можете да побъбрите, кой каквото го интересува. Само едно желая да ви

кажа. Погледнете Златица! Нашата Златица, над която вие понякога се надсмивахте и я наричахте "госпожичката от големия град"... Знайте, че тя сама героически се бори с грамадните морски вълни! Тя ни доказа, че е истинска рибарска дъщеря... Дъщеря на морето. Гордейте се с нея!

Цялото множество мълчаливо придружи спасените и родителите им до къщи.. Занемаял, бащата застана пред прага и само със силното си ръкостискане благодареше на приятелите си рибари.

Слънцето се появи отново, поздравявайки ласкаво островчето, загубило се нейде в морската шир.

***

Никога тя не ще види колко остаря майка ѝ, колко посивяха косите на баща ѝ през този фатален следобед. Само, опипвайки нежно техните лица, ще открие бръчки, които преди това не знаеше...

Сръдж РАНДЖЕЛОВИЧ

Превод от есперанто: Владимир ЖЕЛЕВ

СПОРТ Пореден национален турнир по шахмат

От много години шахматът е изключително популярен сред неவிждащите хора у нас. Немалко измежду тях са овладели в съвършенство тази високоинтелектуална игра, като са показвали сериозни резултати на републикански и международни шахматни съревнования, достойно защитавайки както имената си на шахматисти от висока класа, така и честта на родния трикоълор. В последните години провеждането на организирани шахматни състезания за незрящи стана традиционно, благодарение на ежегодното печелени от Съюза на слепите в България проекти, финансирани от Агенцията за хората с увреждания с 10-процентно съфинансиране от страна на нашата организация.

Тазгодишният национален турнир по шахмат за незрящи мъже и жени се проведе от 16 до 18 септември в почивна рехабилитационна база "Релакс" в курорта Шипковски минерални бани. В турнира взеха участие 61 мъже и 17 жени от всичките спортни клубове към РСО в страната.

Играта бе проведена по швейцарска система, при която принципът е да се играе в 9 кръга. Във всеки кръг помежду си играят двойки шахматисти, събрали равен или максимално близък брой точки. Всяка победа носи на състезателя 1 точка, всяка загуба 0, а всяко реми половин точка. Съдии на турнира бяха Чавдар Андреев и Зоя Тинкова - двамата от Плевен.

Класирането при мъжете беше отборно и индивидуално, а при жените - само индивидуално.

След два дена и половина много сериозна, напрегната и оспорвана борба, изпълнена с бурни емоции, бе оформено и крайното класиране.

При жените на трето място се класира Пенка Илкова от Дряново, която бе позната на съдиите като участник в държавни първенства за ветерани.

На второ място се класира Недялка Стойнова от Варна.

Напълно заслужено и без нито една загуба първото място спечели Илинка Дилкова от софийския СК "Витоша", която до момента е и най-добрата ни шахматистка.

При мъжете надпреварата бе изключително оспорвана, като до последния кръг, който се игра в продължение на два часа, претендентите за първото място бяха четирима. По време на деветте кръга обратите в класирането бяха многобройни, но в крайна сметка най-добрите се наложиха и се пребориха за мястото си в призовата тройка.

На трето място се класира Атанас Иванов от Монтана.

Втори стана Милко Кючуков от Пловдив, а първото място отново спечели доказаният през годините фаворит в шахмата сред незрящите негов съгражданин Расим Низам.

При отборното класиране тимовете на Пловдив, Монтана и Варна непрекъснато си сменяха водачеството в последните 5 кръга, но накрая трети остана отборът от Монтана. Буквално в последната минута се реши кой ще е носителят на второто място и това бе отборът на Пловдив, въпреки първото и второто място на своите състезатели в индивидуалното класиране.

Първенец стана варненският отбор, който показва най-равномерна игра.

Като цяло турнирът протече изключително спортменски, благодарение на дисциплината и сериозното отношение на участниците, и при отлична организация, благодарение на добрата координация между организаторите и домакините от рехабилитационната база.

По време на целия турнир присъстваха председателят на ССБ Васил Долапчиев, както и председателят на федерация "Спорт за хора със зрителни увреждания" Иван Янев.

Ето какво сподели Чавдар Андреев, който заедно с колежката си Зоя Тинкова за пръв път съдийства на шахматна проява на невиждащи хора:

- Личните ми впечатления са, че незрящите шахматисти играят много сносен шах, като тук между тях има около 10-15 човека, които спокойно биха могли да играят в мъжки турнири, въпреки някои от тях са участвали в такива, провеждани между виждащи шахматисти. Те си имат коефициент, тоест са напълно редовни шахматисти. Такъв е Димитър Пелитов от Пловдив, когото всички познават. По време на играта имаше абсолютно спортменство, което в турнири между виждащи хора е по-рядко. Възхитен съм от организацията на състезанието. За един час 100 човека бяха настанени, нахранени и готови за техническата конференция, което в реален турнир на друго ниво просто не се е случвало. Като състезание това беше един напълно нормален среден турнир. Под "среден" имам предвид любителски. Аз дори не виждам разлика между зрящи и незрящи шахматисти. Разликата е, че поради специфичните потребности на невиждащите шахматисти по време на игра се допуска да се говори, докато турнирите при виждащите се провеждат при пълна тишина.

Оказа се, че към правилника на ФИДЕ има специална глава за хора със зрителни проблеми и посочените в нея правила се прилагат не само на нашите първенства, но и са задължителни при участието на незрящи в международни състезания.

Наистина е приятно, когато напълно външен за системата ни човек споделя, че за 30-годишната си практика за пръв път е така приятно изненадан от перфектната организация и което е много важно - от абсолютно спортменската игра и доброто ниво на нашите шахматисти.

Марина ПЕТКОВА

И отново купон край водоема

В продължение на утвърдената вече традиция да се организират състезания по спортен риболов за незрящи, на 6 октомври невиждащите риболовци отново се събраха край Панчаревското езеро в София.

Този път инициативата бе на софийския спортен клуб "Пираните", който спечели проект пред фонд "Социална закрила" към МТСП с 10-процентно финансиране от клуба. Софийската регионална организация пък осигури юбилейните медали, които бяха връчени на всички участници в края на състезанието.

Като гост присъства г-н Илия Лалов - президент на Българската параолимпийска асоциация.

В този отначало доста хладен, но по-късно приятен слънчев ден националното състезание по спортен риболов стартира точно в 9 сутринта и продължи 4 часа.

То премина при съдийството на главен съдия Стоян Вълчев от ловно-рибарското дружество, който има категория за международен съдия, и помощник-съдии Ангел Таушанов, Любомир Павлов, Михаил Цветанов и Светлозар Енчев.

В съревнованието взеха участие 33 състезатели от 11 отбора. Тук бяха двата софийски тима от СК "Пираните", както и отборите от Варна, Шумен, Плевен, Кюстендил, Стара Загора, Сливен, Кърджали, Пловдив и Монтана.

Малко след като въдиците бяха хвърлени, един от плевенските риболовци извади и първата риба. Е, каракуда де, ама риба и то първа! Кадемлията беше Стефан Генов, а с най-богат улов финишира монтанският рибар Иван Велев.

При индивидуалното класиране на трето място се нареди Добрин Добрев от Сливен с "внушителния" улов от 80 грама.

Второто място зае Георги Стойчев от Стара Загора с улов от 350 грама.

Победителят в състезанието бе Иван Велев от Монтана, чийто улов бе общо от 3,800 кг.

При отборното класиране на трето място остана отборът на Плевен с общ улов от 120 грама. Втори се класира старозагорският отбор с общ улов 350 грама, а първото място грабна Монтана, чийто участник успя единствен да излъже истински два шарана в този ден, в който рибата не кълвеше и уловът бе твърде оскъден.

Организаторът и инициатор на това състезание - председателят на СК "Пираните" Пламен Бакърджиев, сподели, че предстои обсъждане и утвърждаване на правилник за провеждане на състезания по спортен риболов специално за незрящи.

Надеждите са това да се случи в най-скоро време.

Г-н Бакърджиев и всички участници изразяват сърдечната си благодарност към домакините от Панчарево, които винаги с готовност предоставят базата си за провеждането на подобни спортни инициативи на незрящите.

Марина ПЕТКОВА

ТЕМА За криминализация на деянието - Изоставянето на деца в институции

Радослав ПЕЕВСКИ, юрист

В настоящото българско законодателство и в частност в семейноправната уредба са посочени редица права и задължения (по-долу ще цитирам някои от тях) в полза на родителите, с помощта на които те пълноценно да се грижат за своите деца. Но явно това не е достатъчно с оглед ужасяващата тенденция - тези деца, новородени или поотраснали, да бъдат изоставяни. Ето защо е необходимо родителските права не просто да бъдат ограничавани, а направо отнемани и то не само в гражданско производство, както е понастоящем, а и в наказателен процес; и това отнемане на права да е съпроводено с друга санкция за самите родители - т.е. лишаването от родителски права да се запише в Наказателния кодекс и то да бъде като едно от наказанията за такива безотговорни лица, наречени "родители", и това наказание да се прилага едновременно (кумулятивно) с друго, по-тежко по вид наказание (пример: лишаване от свобода)! Но дали ще бъде предвидено лишаване от свобода, пробация, както и задължителното според мен кумулативно наказание - лишаване от родителски права, това зависи само и единствено от законодателната власт, т.е. това е в прерогативите на Народното събрание. Ето например някои от нормите, прогласени в защита на децата.

Чл. 125. (1) Родителят има право и задължение да се грижи за физическото, умственото, нравственото и социалното развитие на детето, за неговото образование и за неговите лични и имуществени интереси.

(2) Родителят отглежда детето, формира възгледите му и осигурява образованието му съобразно възможностите си и в съответствие с нуждите и наклонностите на детето и с цел израстването му като самостоятелна и отговорна личност. Родителят няма право да използва насилие, както и методи на възпитание, които уронват достойнството на детето.

(3) Родителят осигурява постоянен надзор по отношение на малолетното си дете и подходящ контрол на поведението на непълнолетното дете.

Тези текстове, записани в новия Семейен кодекс (обн. ДВ., бр. 47 от 23 юни 2009 г., в сила от 01.10.2009 г.), са в унисон със съвременните тенденции в областта на закрилата на детето, но без адекватна защита от законодателя те се превръщат само в добри пожелания. Какво се има предвид:

- за какви права и за какви задължения, посочени в чл. 125, ал. 1, говорим, когато детето фактически е извън семейството, поверено на грижите на държавата; в този смисъл следва да се запише, че родителите нямат право да изоставят своите деца и са длъжни да се грижат за тях!
- Дали неговото развитие ще е нормално в извънсемейна среда или ако е нормално то ще е затруднено?
- Какво образование и какви възгледи ще се формират у това дете, настанено в институция?
- За надзор или контрол върху детето от страна на родителите, по аргумент от ал. 3 на чл. 125, въобще не може да става въпрос, тъй като де факто родителите са абдикирали от своите права и задължения и би било редно да им се въздейства посредством методите, уредени в Наказателния кодекс, с оглед постигане ефекта на индивидуалната и генералната (общата) превенция, като се предвиди адекватно наказание за всеки, който изоставя дете и го лишава от семейна среда, т.е. това да бъде инкриминирано деяние (престъпление)!

Престъпление е това общественонеопасно деяние (действие или бездействие), което е извършено виновно и е обявено от закона за наказуемо. Това ни казва чл. 9, ал. 1 от Наказателния кодекс (НК). Всяко престъпление е преди всичко и най-напред някакво деяние, което обхваща действие или бездействие. Деянието за наказателното право се отличава със своя човешки произход - това е конкретен човешки акт и представлява външен израз на човешка воля. То има два елемента: вътрешен, който се заключава в неговата волева основа, и външен, който го характеризира като намеса във външния свят. У отделния човек първо се формира волята - вътрешната страна, а след това се стига до нейната изява. На обществената опасност на деянието ще се спрем по-нататък, сега да разгледаме накратко действието и бездействието. Какво представляват тези понятия?

Действието представлява едно или няколко телодвижения по отношение на определен предмет.

Най-често води до определена промяна.

Бездействието е въздържане от телодвижения по отношение на определен предмет. То най-често води до пропускане на промяна, до застои. Сега за целите на настоящата работа ще приведем пример с оглед по-голяма точност.

Как се изоставят децата:

- чрез действие - нарочно носене или водене и предоставяне на новородено или по-голямо дете в специализирана институция чрез ясни и целенасочени действия (съзнателни и волеви телодвижения) на родителя (родителите).
- чрез бездействие - тук е налице пасивност и незаинтересованост на родителите, които по неясни причини не желаят създаденото от тях самите и впоследствие новородено бебе. Тя се изразява (пасивността) в изоставянето на детето направо в болничното заведение, където е родено. Ще отбележа, че има и по-фрапиращи, и чудовищни актове на изоставяне на деца, когато те направо се захвърлят в безлюдни места (гористи местности и др.) или се оставят в контейнери, или направо на сметището. И тук логично възниква въпросът - следва ли подобно безотговорно поведение от страна на родители да бъде оставяно без санкцията на закона, без намесата на държавата и обществото?! Когато говорим за криминализация на някакво деяние, това означава то самото да бъде превърнато в престъпление, т.е. неговото извършване да предизвиква отрицателно отношение на обществото и съответно да носи определена степен на обществена опасност. За престъпленията е присъща не всяка, а винаги и само високата степен на обществена опасност.

В чл. 10 от НК се казва: "Общественонеопасно е деянието, което застрашава или уврежда личността,

правата на гражданите, собствеността, установения с Конституцията правов ред в Република България или други интереси, защитени от правото."

Съгласно цитираното определение ще се опитам да посоча някои примери за наличие на обществена опасност вследствие на извършването на деянието "Изоставяне на деца в институции".

Има наличие на обществена опасност, защото:

Личността на изоставените деца неминуемо се уврежда или най-малкото се застрашава вследствие на психологическата травма, получена в резултат на дефицита на грижи, внимание и родителски контрол. Много често децата се раждат даже без самоличност и се налага впоследствие социалните работници да им измислят имена, т.е още в самото си житейско начало децата са "ничи".

Правата на такива деца не са ефективно защитени или даже липсва защита, макар и да се приеха в последно време редица закони в тази насока (примери: Закон за закрила на детето, новият Семейен кодекс от 2009 г. и др.).

Интересите на децата, защитени както в нашата Конституция (чл. 6, 14, 47 и др.), така и в международноправни актове (например Конвенцията за правата на детето на ООН, която ще цитирам и по-долу), настанени в различни институции не са приоритетни поради рехавостта на системата и големия брой деца, за които следва да се полага грижа. Тук в никакъв случай не искам да омаловажавам приноса и старанието на работниците и служителите в домовете, както и на специалистите, занимаващи се с деца с особени образователни потребности и деца с ментални и физически увреждания.

Степента на обществената опасност ще е висока, именно поради това аз считам, че това деяние следва да бъде въздигнато в ранг на престъпление, а не да се третира по гражданскоправен ред. Смятам, че то напълно би се вместило в задачите и целите на Наказателния кодекс, а именно генералната и индивидуалната превенция и възпиращото действие на наказателноправната репресия! В този смисъл законодателят трябва да реши и какво наказание да определи за извършеното престъпление - "Изоставяне на деца", с оглед справедливостта и ефективността на правоприлагането.

Посредством справедливостта се осигурява общопревантивното въздействие на наказанието.

Справедливостта на наказанието е основен принцип на нашето наказателно право. А справедливо е това наказание, което съответства на тежестта (обществената опасност и моралната укоримост) на престъплението. Законът изисква наказанието да е съответно на престъплението (чл. 35, ал. 3 НК). Този принцип е закрепен и в чл. 54 НК. Престъпното деяние, с други думи, съставлява не само основание, но и мярка за наказателната отговорност. Решаващият фактор при определяне на наказанието е тежестта на извършеното престъпление, т.е. справедливостта. В днешно време има редица правни актове, гарантиращи правата и защитаващи интересите на децата както в международен, така и в национален аспект. Но каква защита биха получили изоставените деца, децата в асоциална среда и как биха се гарантирали техните права и законни интереси? Отговорът е еднозначен, колкото и да не ни се иска да го признаем, и той е - никак, никак не биха се обезпечили правата и нормалното развитие на децата извън семейна среда или не в пълнота, не в онази степен, в която ни се иска да бъдат защитени тези невинни създания. И всичко се превръща в добро пожелание и празни приказки или имитиране на работа от отговорните институции! Бих се спрял само на няколко разпоредби, за да дам и съответните примери как нормите се оказват в по-голямата си част неприложими, на един от ключовите правозащитни инструменти в тази област, а именно Конвенцията за правата на детето, приета от Общото събрание на ООН на 20.11.1989 г. Тази Конвенция е ратифицирана с решение на Великото народно събрание от 11 април 1991 г. - ДВ., бр. 32 от 1991 г., обнародвана - ДВ., бр. 55 от 12 юли 1991 г. и е в сила за Р. България от 3 юли 1991 г.

Преамбюлът на Конвенцията за правата на детето, приета от Общото събрание на ООН през 1989 г., определя семейството, като "основна клетка на обществото и естествена среда за израстването и благосъстоянието на всичките му членове и особено на децата". Но изоставените деца, т.е. лишените от родителски грижи, няма как да се възползват от такава благоприятна среда, поради факта, че те се намират не при родителите си или при близки, а в специализирана институция - изоставени там от страна на единия или двамата родители.

Родителски отговорности:

- и двамата родители имат първостепенна отговорност за отглеждането на тяхното дете и "висшите интереси на детето са тяхна основна грижа" (чл. 18, т. 1 от Конвенцията);

Лишаване от семейна среда:

- детето, което е временно или постоянно лишено от семейна среда, "или на което с оглед на неговите висши интереси не може да бъде разрешено да остане в тази среда", има право на специална закрила и помощ (чл. 20 от Конвенцията).

В горните случаи при изоставянето на детето родителската отговорност липсва, тя няма как да се упражни, няма спрямо кого да се упражни, защото детето не се намира при родителите си, а в обществена институция и то на практика е лишено от всякакъв вид опека и защита. Нима обществената опасност от изоставянето на деца е малка щом "висшите интереси" на детето са застрашени и по никакъв начин не могат да бъдат защитени и трябва да се прибегва до различни мерки за социална закрила, назначаване на настойник или попечител, както и други юридически и психологически мерки, защото ако е в семейна среда социалната защита ще е излишна или ако има такава, то тя ще е подпомагаща, а не основна грижа? С други думи държавата би се намесвала в по-малка степен и с по-малко средства, ако децата се отглеждат в семейна среда, отколкото, когато те са настанени в домове.

В чл. 7 от Конвенцията за правата на детето се казва:

1. Детето следва да бъде регистрирано незабавно след раждането му и от рождение има право на име, право да придобие гражданство и, доколкото е възможно, право да познава и да бъде отглеждано от своите родители. Всичко това би било чудесно, но при изоставените деца понякога не се знае какви имена имат, защото биват намерени някъде захвърлени от рождената им майка и/или баща. В този случай детето бива лишено и от още едно основно негово право, прогласено в този международноправен акт, какъвто е цитираната конвенция, а именно - от правото му да бъде отглеждано и да познава своите родители, и се случва така че при късмет детето трябва да се отглежда от чужди нему хора - осиновители или в приемно семейство. Тук, струва ми се, трябва да обърнем внимание и на един ключов фактор, който играе основна роля при формирането на детето като мислещ и пълноценен индивид, а именно на фактора "среда" - жизнено и социално обкръжение и как му влияе то. Какви рискове крие средата и как, и по какъв начин те рефлектират върху децата ще изясним по-долу.

На първо място ще отбележим **микросоциалните рискове** - те са фактори на средата, в които детето се развива и които формират неговата ценностна система и поведенчески стратегии. Неговата възможност да ги избира и да им влияе е ограничена. Основните от тях са свързани с отрицателни състояния, предизвикани от семейството (липсващо или непълно). Цел на нашата работа е да акцентираме на риска "липсващо семейство", именно чрез този фактор детето се лишава от базисни потребности, обич и стимули за развитие.

Вторият вид рискове, които следва да се отбележат, са **индивидуалните рискове** - те са свързани с преживяванията и реакциите на самото дете и включват изоставане в развитието, отрицателни отклонения в поведението, възприемане на противоположни житейски явления и други криминогенни фактори и обстоятелства. С две думи можем да обобщим - израстването на деца в институции и тяхното възпитание е с пъти по-трудно и съпроводено от нежелани ефекти, например много от тях започват да придобиват асоциално поведение, стават клиенти на детските педагогически стаи, а впоследствие се превръщат в лица от криминалния контингент. Нима обществото има интерес от "производството" на нови и нови престъпни елементи, което само по себе си е достатъчна заплаха за установения в Конституцията и законите ред и определено носи висока степен на обществена опасност?

В заключение може да се каже, че в случаите на изоставяне детето попада в престъпна, неконтролирана среда и става лесна жертва на различни престъпни посегателства, а в много случаи и самото то става извършител на такива!

Според мен систематическото място на текстовете, касаещи криминализацията на коментираното деяние, а именно изоставянето на деца, би следвало да бъде обособен раздел в глава четвърта от особената част на НК, озаглавена "Престъпления против брака, семейството и младежта"! Възможно е законодателят да предвиди и отделна глава с друго заглавие.

Използвана литература:

1. "Криминогенни рискови фактори при децата" *автор: д-р Ива Пушкарова, ст. ас. по наказателно право в СУ "Св. Кл. Охридски"*, публ. в "Общество и право", кн. 3/2010 г.
2. Ръководство за прилагане на Конвенцията за правата на детето, изготвено за УНИЦЕФ от Рейчъл Ходжкин и Питър Нюъл, основно преработено издание, юни 2002 г.
3. Виж Решение № 528 от 10.1993 г. по н.д. № 377/93 г., I н.о. ВКС

Използвани нормативни актове

Конвенция за правата на детето на ООН
Конституция на Република България
Наказателен кодекс
Семеен кодекс
Закон за закрила на детето